

## Suomen kielen subjektista kielen rakenteen osana

Vuodesta 1954 on Virittäjän palstoilla saatu seurata vilkasta keskustelua suomen lauseopin eräistä ongelmista. Tämä on sitä ilahduttavampaa, kun lauseopin tutkimus on ollut näihin asti vähän harrastettu ala. Keskustelu on nähdäkseni ollut varsin valaisevaa ja — haluan mielelläni lisätä — asiallisen rauhallista.

Viime aikoina on mielipiteiden vaihto nimenomaan keskittynyt suomen subjektin merkillisen muodonvaihtelun selvittelyyn. Se on prof. PENTTILÄN mielestä jo saavuttanut sen asteen, että keskustelijoilla on enää vain vähän uutta esitettävänä ja että »voidaan ryhtyä erottamaan jyviä akanoista». Toisten ehdoksesta valmiiksi puituja jyviä seulomaan ei sivullisen tietenkään pitäisi käydä, enkä tähän asiaan olisikaan puuttunut, jos yhtyisin PENTTILÄN mielipiteeseen. Katson minulla olevan oikeus vuorosanani esittämiseen silläkin perusteella, että olen jo varhemmin samasta kysymyksestä kirjoittanut Virittäjään.

Kuten tunnettua, E. N. SETÄLÄ esittää Lauseopissaan subjektin totaalisen ja partiaalisen muodon vaihtelun siten, että subjektin muoto riippuu kolmesta seikasta: a) subjektin laadusta, b) predikaatin laadusta ja c) lauseen kieltävästä tai myöntävästä sisällyksestä.

Ensimmäistä kohtaa on kirjallisuudessa jo ennen po. keskustelun alkua täsmennetty (mm. Vir. 1943 s. 277) siten, että myöntölauseissa esiintyy vaihtelua ylimalkaan vain silloin, kun subjektina on jaollinen sana, ts. ainesana (esim. *vesi*), kollektiivinen (esim. *metsä, poikue*), abstraktisana (esim. *mahdollisuus*) tai monikollinen (esim. *pojat*). SETÄLÄN Lauseoppiinkin sisältyy muistutuksessa viittaus tähän seikkaan.

Toista kohtaa oli jo aikaisemmin MARTTI AIRILA (SUST 52 s. 19) täsmennänyt siten, että partiaalista subjektia tapaa vain sellaisten intransitiivisten verbien yhteydessä, jotka ilmaisevat jotakin olemassaoloa (ts. olemassaolemista, olemaan tulemista tai olemasta lakkaamista) ja joita siis voidaan kutsua eksistentiaalisiksi.

Edelleen mm. ERIK AHLMAN (Vir. 1928 s. 134—) on esittänyt, että jaollisen substantiivin vaihtelu (eksistentiaalisen verbin) subjektina osoittaa spesiestä: partiaalinen subjekti osoittaa määräämätöntä eli epämääräistä

spesiestä, esim. *Tyttöjä on tuvassa*, ja totaalinen subjekti määräistä, esim. *Tytöt ovat tuvassa*.

Suunnilleen tässä vaiheessa käsittääkseni oliin mainitun keskustelun alkaessa. Sen sai liikkeelle OSMO IKOLA. Hänen ensimmäinen esityksensä (Vir. 1954 s. 209—) subjektin muodonvaihtelusta liittyi tähän kuvaan elimellisesti. Tärkein lisä nähdäkseni oli tämä. Hän tähdentää, että kielteisen lauseen partiaalisen subjektin esiintymisen edellytyksenä edelleen on se, että predikaattina on eksistentiaalinen verbi, mutta että subjektina voi olla jaotonkin sana, esim. *Täällä ei ole isäntää*.

Samassa yhteydessä IKOLA selittää laajasti eksistentiaalisuuden luonnetta, mutta hänen selityksensä ei ollenkaan tyydytä MATTI SADENIEMÄÄ (Vir. 1955 s. 10). Ainakin osaksi tämä kritiikki sentään aiheutuu väärinkäsityksestä. Koska kummallakaan seikalla ei myöhempään keskusteluun ole ollut sanottavaa vaikutusta, en tässä siihen lähemmin kajoa.

Sitä vastoin erityisen ratkaisevaksi myöhemmälle kehitykselle tuli se kritiikki, minkä SADENIEMI kohdistaa monikollisen totaalisen subjektin käsittelyyn. Kuten mainittu, IKOLAN esityksenkin mukaan jaollinen subjektisana on definiittisenä totaalinen. SADENIEMI saattaa nyt esittää esimerkkejä siitä, että esim. monikollinen nominatiivisubjekti saattaa kuitenkin olla myös indefiniittinen: *Siihen on olemassa hyvät edellytykset*. Indefiniittisyys sisältyy siihen, että ei ole välttämättä puhe tietyistä edellytyksistä, ts. *edellytykset* sanan tarkoite ei ole määräinen. Samoin on laita myös yksiköllisten vastaavien ilmausten: *Hotellissa on hyvä ruoka*. Tässähän ei ole määräruoasta kysymys. Tästä oloseikasta seuraa nyt SADENIEMEN mukaan, että tällaisten lauseiden subjektit (*hyvät edellytykset* ja *hyvä ruoka*) on katsottava jaottomiksi.

AARNI PENTTILÄ ei ole valmis hyväksymään aivan näin radikaalisia johtopäätöksiä (Vir. 1955 s. 148—). Tällaisten SADENIEMEN mainitsemien lauseiden suhteen, esim. *Miehillä oli mukanaan kirveet*, hän kiinnittää huomiota siihen, että subjektilla tällöin on merkitys, jonka spesies on omalaatuinen, jossain määrin definiittinen, mutta samalla myös indefiniittinen. »Merkityksen definiittisyys sisältyy siihen, ettei kysymyksessä ole mielivaltainen kirves-tms. joukko, vaan määrätilanteen mukainen, sen vaatima, siihen kuuluva ryhmä. Sellaisia ryhmiä on kuitenkin monia, niin että itse äskeisellä tavalla määräinen kollektio on samalla indefiniittinen» (s. 151). Näissä tapauksissa voitaisiin hänen mielestään siten puhua puolidefiniittisestä spesieksestä erotukseksi definiittisestä ja indefiniittisestä ja siten pelastaa jaollisuuden käsite tässä yhteydessä.

Seuraavassa puheenvuorossaan IKOLA (Vir. 1955 s. 319—) ei pidä puolidefiniittisyyden käsitettä tarpeellisena, mutta uskoo muuten PENTTILÄN yhtyvän SADENIEMEN kantaan. Nämä huomautukset hän samalla

toteaa niin painaviksi, että ilmoittaa luopuvansa kannaltaan. »SADENIEMEN ja PENTTILÄN esittämien perustelujen nojalla olen nyt valmis yhtymään heidän kantaansa; näyttää todella olevan tarkoituksenmukaisempaa käsittää tällaiset [so. kaikki totaaliset subjektisanat] jaottomiksi» (s. 319). Tästä on sekin etu hänen mielestään, että vastaavat säännöt entisestään yksinkertaistuvat. Tullaan nim. siihen, että eksistentiaalisen myöntölauseen subjekti aina on jaoton, kun se on nominatiivissa (*Onko sinulla rahat?*); vain partiaalisen yhteydessä esiintyy jaollinen sana (*On olemassa monenlaisia kasveja ja eläimiä*). Nominatiivin yhteydessä spesies voi olla joko definiittinen tai indefiniittinen, ja spesies ei siis ole »säännölle oikea lähtökohta» (s. 320).

Puolustaessaan puolidefiniittisyyden käsitettä IKOLAN huomautuksia vastaan (Vir. 1955 s. 393— ja 1956 s. 28—) PENTTILÄ muuttaa kantaansa jaollisuuden käsitteen alan suhteen. Ensiksikin hän asettuu (s. 34—) sille kannalle, että kielteisen lauseen subjektisana on aina jaollinen. Alan laajennus koskee nimenomaan seuraavanlaisia lauseita: *Kun hän saapui Pirhosen mökkiin, ei Pirhosta ollut kotona* (Maiju Lassila). *Ei tullut enää Annaa*. Tällaisissa tähänastisen käsityksen mukaan on subjektina jaoton sana. Mutta PENTTILÄN mukaan niissä tarkoitteena on »jonkin yksilön osa». Vastaavasti lauseessa *Avainta ei ole naulassa* on kysymys erään ryhmän, avainten epämääräinen osa.

Samoin on hänen mukaansa laita lauseen *Oravaa näkyi oksien välistä*. On huvittavaa havaita, että tällöin tietääkseni vasta ensi kertaa kiintyi huomio sellaiseen myöntölauseiden ryhmän tapaukseen, jossa traditionaalisen kannan termein sanottuna jaoton subjektisana on partiaalisena. Sellaisenkin siis PENTTILÄ vastaavalla tavalla nyt tulkitsee jaolliseksi: *Orava* on jaollinen näkymiseen nähden.

Viimeiset puheenvuorot (Vir. 1956 s. 334— ja 353—) eivät ole nähdäkseni tuoneet uutta esiin. Havainnollisuuden vuoksi esitettäköön kysymykseen tulevat ryhmät esimerkkien valossa:

1. Jauhot ovat pöydällä	
2. Pöydällä on jauhot	
3. Pöydällä on jauhoja	
Pöydällä ei ole jauhoja	4. Tässä kylässä ei ole suutaria
Pöydällä ei näy jauhoja	5. Venettä näkyi jo niemen takaa

IKOLAN mukaan ovat nyt eksistentiaalisia kaikki muut paitsi 1. ryhmän lauseet, jaollisia vain 3. ryhmän subjektisanat. Spesieskysymys on hänellä jäänyt taka-alalle. PENTTILÄN mukaan taas eksistentiaalisia eli — niin kuin hän mieluummin sanoo — eksistenssilauseita ovat kaikki yllä mainitut ryhmät, jaolli-

sia ovat varmaan niin ikään kaikkien ryhmien subjektisanat. Subjekteista on definiittinen 1. ryhmän, puolidefiniittinen 2. ryhmän lauseen subjekti, muut indefiniittisiä. Traditionaalisen käsityksen mukaan jaollisia ovat kolmen ensimmäisen ryhmän subjektisanat (vasemmanpuoleinen rivi yllä); muista käsitteistä ei täsmällistä uskalla sanoa.

Nähdäkseni asia on niin, että yhtä hyvin perustein voidaan puolustaa kutakin näistä kannoista — jos ei nojata mihinkään yleisempiin näkökohtiin. Tässä suhteessa lieneekin oireellista, että IKOLA viimeisessä puheenvuorossaan vetoaa sellaisiin. Sehän voisi osoittaa, että syntyneessä tilanteessa hänessä on herännyt tarve nähdä asiat avarammasta näkökulmasta ja siten päästä kuolleesta pisteestä. Onhan näet niin — käyttäkseni RAVILAN sanoja —, että »todellisuuden loputtoman moninaisuuden tieteellinen tarkkaaminen on mahdollista vain ennakkokäsitysten ja provisorisesti laadittujen hypoteesien avulla» (Länsi 1944 s. 62). Näin on ilmeisesti asian laita silloinkin, kun tutkija ei tietoisesti ole yleisiä periaatteitaan valinnut.

IKOLA vetoaa analogiaan: »Kaikki puhuminen on pohjaltaan analogiaan pohjautuvaa toimintaa» (1956 s. 350). Niinhän asia tietenkin on, mutta toinen asia on, auttaako näin valittu historiallinen näkökulma tässä. Selviävätkö eksistentiaalisuuden, jaollisuuden ja spesieksen käsitteet meille paremmin ajan kaikkea muuttavassa virrassa tarkkailtuina? Vai auttaisiko, jos koettaisimme niitä tutkistella tietyn synkronisen rakenteen osina?

Kun jälkimmäistä vaihtoehtoa ehdotan kokeiltavaksi, ajattelen mm. seuraavaa. Kielellisten muodosteiden kaikkia ominaisuuksia ehkä ei saisikaan niiden tarkoittamasta todellisuudesta tai kielellisten ainesten merkityssisällyksestä lähtien selitetyiksi, vaan on mahdollista, että eräät niistä kävisivät helpommin ymmärrettäviksi kielen rakenteen erikoisuuksina.

Ajatelkaamme ensimmäiseksi verbien eksistentiaalisuutta. Yksimielisyys vallitsee IKOLAN ja PENTTILÄN kesken siitä, että subjektin partiaalisuutta esiintyy vain eksistentiaalisen verbin yhteydessä. Erimielisyyttä on lähinnä siitä, onko lause tyyppiä *Jauhot ovat pöydällä* eksistentiaalinen vai ei. Nähdäkseni merkityssisällys ei voi tässä ratkaista eivätkä kielen mahdolliset aikaisemmat kehitysvaiheet.

Systeemin kannalta katsottuna näyttäisi tosin kyllä selvältä, mitä eksistentiaalisuus on. Ei-eksistentiaaliset predikaatit ovat sellaisia, että ne ilmoittavat tapahtumista tai toimintaa niin intensiivisesti, että niiden luoma lausekokonaisuus edellyttää subjektin tarkoittaneen olemassaoloa. Esim. *Japanilaiset vetoavat Moskovaan atomikokeiden lopettamiseksi*. Näin ei siis ole laita eksistentiaalisen verbin. Se sisältää väitöksen jonkin olemassaolosta. Se jättää siten subjektin laatuun nähden paljon avoimeksi, joten myös subjektin partiaalisuus käy mahdolliseksi, esim. *Puistossa kasvaa pian ruohoa*. Tällaisen tajuamme ilmei-

seksi kaikissa niissä tapauksissa, joissa havaitsemme kielellisiä muodosteita tarkkaillessamme partiaalisen subjektin.

Toinen asia on yrittää etukäteen ratkaista, voiko se ja se verbi tällaisessa lauseessa predikaattina esiintyä. Voimme oikeastaan vain käytännöstä todeta, että sitä voidaan tällaisessa yhteydessä käyttää eli että sen jokin esiintymä on eksistentiaalinen.

Jaollisuuden käsitteen suhteen mielipiteet menevät enemmän ristiin. Samalla voidaan todeta, että tässä kohden keskustelu on vienyt yhä kauemmaksi traditionaalista käsityksestä, IKOLALLA toiseen ja PENTTILÄLLÄ toiseen suuntaan.

Radikaalisempi muutosehdotuksessaan on ilman muuta PENTTILÄ. Hänhän tahtoo pitää jaollisena jokaista substantiivia, joka partiaalisena subjektina konsanaan esiintyy. Jaollisuus on hänen mukaansa aina jaollisuutta johonkin nähden, ei absoluuttisesti.

Tähän on ensiksikin huomautettava, että toki on absoluuttisen käsityksen ja PENTTILÄN edustaman käsityksen välillä muitakin mahdollisuuksia. Ovathan kaikki syntaktiset ominaisuudet sikäli suhteellisia ominaisuuksia, että aina on puhuttava niistä johonkin lauseyhteyteen nähden. Ei tämä siinä ole mikään poikkeus.

Toiseksi on myönnytyksenä PENTTILÄÄ kohtaan heti sanottava, että sisällöllisesti hänen ajatuksellaan tuntuisi olevan eräänlainen oikeutuksensa. Erityisesti näin on historiallisesti. Mutta synkroniselta kannaltakaan en pidä mahdolltomana, että tutkimuksen jossakin vaiheessa siihen voitaisiin jossakin mielessä palata. Mutta toinen asia on, auttaako se tutkimuksen tässä vaiheessa.

Rakenteen kannalta ratkaiseva merkitys tässä on nyt sillä seikalla, millaisen kokonaisuuden kussakin tapauksessa muodostavat ne sanat, jotka näissä yhteyksissä subjektina esiintyvät. Lauseeseen *Pöydällä on paperia* partitiivimuotoisena ei subjektiksi voi sijoittaa sellaisia sanoja kuin *kirja*, *maljakko* ja *lamppu*. Näin myöntölauseessa. Sen sijaan *näkyä*-lauseeseen se käy hyvin: *Pöydällä näkyy kirjaa* tai *maljakkoa* tai *lamppua*. Tai luontevammin: *Ikkunasta näkyi lamppua* tai *maljakkoa* tai *Pöydällä olevien paperien välistä näkyi kirjaa*. Samoin on laita kielteisten lauseiden: *Pöydällä ei ole kirjaa*, *maljakkoa*, *lamppua* jne. Niiden sanojen joukko siis, jotka voivat partiaalisena subjektina tavallisessa myöntölauseessa esiintyä, on toinen kuin niiden sanojen joukko, jotka kielto- ja *näkyä*-lauseessa voivat subjektina esiintyä.

Tämä seikka siis vastustaa jyrkästi PENTTILÄN ehdottamaa poikkeamaa traditionaalaisesta kannasta.

Mitä sellaisiin lauseisiin tulee, joissa *näkyä*-verbi esiintyy predikaattina, niin niissä siis voi subjektina esiintyä mikä konkreettinen substantiivi tahansa. Lisäesim. *Oli tosin hauskaa, että isäntä kerran vei hänet toisena pyhänä sinne, emännän*

*turkkiin käärittämä, niin että vain nenänpukkaa näkyi* (Nuolivaara, Paimen, piika ja emäntä 59).

Eksistentiaalisuuden käsitteen avulla voimme helposti ymmärtää tällaisen verbin erikoisuuteen. Sehän aivan erikoisella tavalla ilmoittaa olemassaoloa. Se ei sano sitä, että jokin on olemassa, vaan sen, että jokin vaikuttaa näköaistiin. Tällaisen suhteenhan aina on mahdollista, että jokin vaikuttaa kokonaisuutena, so. niin sanoakseni koko näköpinnaltaan, tai vain osittain: *Kirkko näkyy tänne* tai *Kirkkoa näkyy tänne*.

Katsoisin siis, että säännöstössä on syytä ottaa huomioon tämän verbin erikoisuus, se että sen yhteydessä partiaalisena voi esiintyä myös jaoton substantiivi. Kuuluuko *näkyä* verbin kanssa samaan ryhmään *kuulua* verbi, on toistaiseksi ratkaisematta.

Paitsi edellä esitetystä syystä, PENTTILÄN kantaa kieltolauseiden subjektin laadun suhteen voidaan vastustaa myös toisin perustein, nim. vetoamalla tämän ryhmän rakenneominaisuuksiin.

SADENIEMI on mielestäni peruspiirteiltään varsin oikein oivaltanut näiden lauseiden luonteen. Hän on vain kytenyt selityksensä psykologisen subjektin ja predikaatin käsitteisiin. Psykologinen subjekti on kuten tunnettua lauseessa se ilmaus, joka on ennen mainittu, ja psykologinen predikaatti taas se ilmaus, joka uutena mainitaan ja joka siis tavallaan sisältää sen, mitä lauseessa väitetään.

SADENIEMEN selvitys kieltolauseesta kuuluu nyt näin: »Partitiivisubjektin yhteydessä kieltö — — kohdistuu psykologisen predikaatin ja muun lauseen suhteeseen, — —; partitiivi jättää ilmaisematta, onko subjektin tarkoitetta olemassa» (1955 s. 12). Esim. »*Avainta ei ole naulassa* kieltää avaimen naulassa olon ja jättää epävarmaksi, onko avainta enää muuallakaan. *Naulassa ei ole avainta* kieltää avaimen naulassaolon ja jättää epävarmaksi, onko naulassa muutakaan; myös avaimen olemassaolo on epävarmaa (mikäli tarkoitetaan määräävainta)» (mp.).

Ilmeisesti tästä voidaan kuoria psykologiset subjektit ja predikaatit pois. Olennaisinta silloin on vain kieliopillisen subjektin ja muun lauseen suhde: kieltö kohdistuu tähän suhteeseen ja partiaallinen subjekti jättää avoimeksi subjektisanan tarkoitteen olemassaolon. Tässä on nähdäkseni jokseenkin se, mitä tähän mennessä tästä rakenteesta ylimalkaan on selvinnyt.

Lause *Täällä ei ole jänistä* voidaan IKOLAAAN yhtyen ymmärtää kahdella tavalla. Lause kieltää »joko väitteen *Täällä on jänistä* tai väitteen *Täällä on jänis.*» Edelleen olisin yhtä mieltä IKOLAN kanssa siitä, että edellisessä näistä myöntävistä lauseista subjekti on jaollinen, mutta jälkimmäisessä jaoton. Mainitun kieltävän lauseen merkitys on siten erilainen sen mukaan, kummalla tavalla se ymmärretään. IKOLA sanoo tästä: »Jos kysymys on esim. ruokapöydästä, niin

silloin lause *Täällä ei ole jänistä* ymmärretään tai ainakin voidaan ymmärtää niin, että pöydässä ei ole palaakaan jäniksestä; näin ymmärrettäessä subjekti on jaollinen. Mutta jos tämän sanoo metsästäjä metsässä toverilleen, niin silloin on kysymys vain kahdesta vaihtoehdosta; täällä joko on (kokonainen) jänis tai ei ole» (Vir. 1956 s. 338).

PENTTILÄN tulkinnan mukaan kummassakin tapauksessa subjektina on jaollinen sana. Edellisen tapauksen tulkinta ei kiinnostane tässä yhteydessä, mutta sitä enemmän jälkimmäisen: on kysymys luokan, lajin osasta, täällä ei ole yhtään jänisten lajista!

Mutta ilmeisesti tällä tavoin joudutaan väkinäisiin tulkintoihin. Ajateltakoon vain lausetta *Ei kuole rikasta noitaa eikä viisasta vanhaapiikaa*, josta jo useasti on keskusteltu. PENTTILÄN tulkinnan mukaan on tässä sananparressa kysymys »rikkaiden noitien muodostaman lajin osista, jotka ovat yksityisiä rikkaita noitita» jne. (Vir. 1956 s. 359). Yhtyisin tässä IKOLAN kantaan: on kysymys yksityisestä rikkaasta noidasta ja viisaasta vanhastapiiasta, ei kuitenkaan määrätarkoitteesta. Erityisen vaikeata on PENTTILÄN tavoin tulkita lausetta *Mattia ei ole täällä*. En voi kuvitella tässä mitään Mattien lajia, jonka osista, yksityisistä Mateista olisi kysymys, en myöskään mitään yksityisen Matin osia. Erisnimen luonteeseen ei kuulu luokittelu, vaikka samaa erisnimeä voidaanakin eri yksilöistä käyttää.

Näyttää siis ilmeiseltä, että jaollisen käsitteen alaa ei ole syytä laajentaa ohi traditionaalisen käsityksen rajojen. Jäljellä on kysymys siitä, voidaanko IKOLAN ehdottamalla tavalla samaa käsitteen alaa supistaa. Mutta sehän on yhteydessä spesieksen käsitteeseen.

Kuten jo sanottu, spesies jää IKOLAN säännöstössä taka-alalle. PENTTILÄLLÄ on tuo merkillinen kolminaisuus: definiittinen — puolidefiniittinen — indefiniittinen. Mutta alkakaamme tämä käsittely alusta.

JO ERIK AHLMAN käsitellessään spesieksen ilmaisemista suomessa (Vir. 1928) huomaa erään vaikeuden. Suomessa hänen mukaansa osoittavat spesiestä mm. seuraavat seikat: 1. Yksikön nominatiivin ja partitiivin vastakohtaisuus: *Kattilassa on jo vesi: Kattilassa on vettä*; 2. Monikon nominatiivin ja partitiivin vastakohtaisuus: *Tytöt ovat tuvassa: Tyttöjä on tuvassa*; 3. subjektin ja predikaatin kongruenssin ja kongruenssin puutteen vastakohta: *Jauhot ovat pöydällä: Pöydällä on jauhot*. Hän mainitsee sitten AIRILAN ja HAKULISEN mukaan esimerkit: *Koulussa on huonot opetusvälineet. Koivussa on tänä vuonna isot lehdet*. Näissä kongruenssin puutteella hänen mukaansa osoitetaan epämääräinen eli indefiniittinen spesies. Mutta sitten hän huomauttaa siitä seikasta, että toisaalta voidaan sanoa myös: *Koulussa on huonoja opetusvälineitä*, mutta että toisaalta ei voida sanoa: *Koivussa on pienet linnut*. Nyt herää kysymys, »milloin

epämääräistä spesiestä osoitetaan monikon nominatiivilla ja millä tavoin tämä nominatiivi merkitysoyhtymä eroaa monikon partitiivista» (s. 135). AHLMANIN selitysyritys on tämä: »Tuntuu siltä, että monikon nominatiivia näin käytetään, jos sen ilmaisemat esineet oleellisesti tai vakinaisesti kuuluvat siihen esineeseen tai olioon, jota lauseen alussa oleva — — sana tarkoittaa: nominatiivi osoittaa tällöin totaalisuutta, vastakohtana monikon partitiiville, joka näissä tapauksissa osoittaa partiaalisuutta» (mp.).

Tätä ajatusta kehittää SADENIEMI edelleen. Hän formuloi asian vain siten, että on kysymys subjektin tarkoitteen ja lokaliteetin suhteen kiinteydestä (Vir. 1955 s. 15). Tämä selitysyritys ei kuitenkaan myöhemmässä keskustelussa ole saanut kannatusta, enkä sen vuoksi sitä tässä käsittele.

Sen sijaan PENTTILÄ, kuten jo on mainittu, lähtee tätä vaikeutta selvittämään kokonaan toiselta pohjalta. Asian tärkeyden vuoksi toistan hänen selvittelensä. Hänen mielestään siis sellaisissa lauseissa kuin *Miehillä oli mukanaan kirveet* subjektilla on merkitys, jonka spesies on omalaatuinen, jossain määrin definiittinen, mutta samalla myös indefiniittinen. »Merkityksen definiittisyys sisältyy siihen, ettei kysymyksessä ole mielivaltainen kirves- tms. joukko, vaan määrättilanteen mukainen, sen vaatima, siihen kuuluva ryhmä. Sellaisia ryhmiä on kuitenkin monia, niin että itse äskeisellä tavalla määräinen kollektio on samalla indefiniittinen» (1955 s. 151). Tässä on siten kysymys puolidefiniittisestä spesieksestä, erotukseksi definiittisestä, esim. *Akkunaruudun takaa näkyvät tyttölapsen vaaleat kiharat*, ja indefiniittisestä, esim. *Koivussa on tuulenpesiä*. Tälle pohjalle rakennetun säännön ensimmäinen formulointi on seuraava: »Eksistentiaalilauseissa, joiden kieliopillinen subjekti on psykologisen predikaattina, indefiniittinen monikollinen subjekti on siis partiaallinen, puolidefiniittinen ja definiittinen totaalinen. Jos subjekti on puolidefiniittinen, vallitsee subjektin ja predikaatin inkongruenssi, jos subjekti on definiittinen, vallitsee lauseissa subjektin ja predikaatin kesken luvun kongruenssi» (Vir. 1955 s. 160).

Veisi liian pitkälle seurata tämän jälkeen käydyin keskustelun vaiheita. Jo samana vuonna (Vir. 1955 s. 396) PENTTILÄ korjaa tätä siten, että myös yksiköllisiä subjekteja koskee sama. Samassa yhteydessä hän tuo julki esimerkkejä, jotka asettavat koko selvittelyn uuteen valoon, esim. *Vettä ei ole vielä kattilassa*. *Vettä* on nimenomaisen ilmoituksen mukaan spesiekseltään puolidefiniittinen. Tässä on kaksi seikkaa sellaista, jotka edelliseen formulointiin eivät sovi. Ensiksikin subjekti on tässä lauseessa myös psykologinen subjekti eikä psykologinen predikaatti, niinkuin sääntö edellyttäisi. Toiseksi säännön mukaan puolidefiniittinen subjekti on totaalinen, mutta tämä onkin partiaallinen. Toisaalta voi myös sellainen subjekti, joka samalla on psykologinen predikaatti, puolidefiniittisenä olla partitiivissa: *Opettajainhuoneeseen tuli oppi-*



*laitamme.* Tässä lauseessahan on kysymys määräolioista, mutta määrältään indefiniittisistä joukosta.

Tarkastellaanpa vielä po. esimerkkejä: *Akkunaruudun takaa näkyivät tyttölapsen vaaleat kiharat:* kiharat olivat määrältään tietyt ja määrätarkoitteiset. *Miehillä oli mukanaan kirveet:* kirveiden joukko oli määrältään tietty, mutta eivät määrätarkoitteiset. *Opettajainhuoneeseen tuli oppilaitamme:* Tarkoite on definiittinen, mutta määrä indefiniittinen. *Kattilassa on vettä:* sekä määrän että tarkoitteen suhteen indefiniittinen subjekti.

Siis PENTTILÄN tarjoama kolmijäseninen käsiteryhmä ei anna yksiselitteistä kuvaa. Puolidefiniittinenhan tulee merkitsemään kahta asiaa: subjektihan olisi puolidefiniittinen sekä silloin, kun se on määrältään definiittinen, mutta ilman määrätarkoitetta, että silloin, kun se olisi määrältään indefiniittinen, mutta tarkoitteeltaan tietty.

Tulemme siis siihen, että spesies-sanalla tarkoitetaan kahta asiaa. Toisaalta subjekti voi laadultaan olla sellainen, että se tarkoittaa joko määräistä tai epämääräistä joukkoa, toisaalta sellainen, että se viittaa tunnettuun tai tuntemattomaan tarkoitteeseen. On sopimuksen asia, miten näitä nimitämme. Molempia tapauksia voidaan ehkä kutsua spesieksiksi, mutta silloin täytyy keksiä jokin määräite kummallekin. (Toinen mahdollisuus on, että nimitämme vain toista ominaisuutta spesiekseksi ja annamme toiselle uuden nimen.) Voitaisiinko ajatella, että määräisyyden definiittisyyttä nimittäisimme kvantitatiiviseksi spesiekseksi ja toista, nim. tuttuusominaisuutta, esim. notiiviseksi spesiekseksi.

Esimerkkejä kaksinkertaisesti definiittisistä spesieksestä: *Jauhot ovat pöydällä. Pojat juoksevat pihalla. Oppilaamme tulivat opettajainhuoneeseen. Pihalla juoksevat Niemelän lapset.* Tähän kuulunevat myös seuraavanlaiset: *Mieheltä palettui korvat. Pojalta kuoli vanhemmat.*

Lisäesimm., joissa kvantitatiivinen spesies on definiittinen, mutta notiivinen indef.: *Koivussa on tänä vuonna isot lehdet. Koulussa on hyvät opetusvälineet. Ohjelmassa seuraa iltautiset. Suomessa on kylmät talvet.*

Lisäesimm., joissa kvantitatiivinen sp. indef., mutta notiivinen definiittinen: *Vettä on kattilassa. Tämän sarjan osia on sitojalla.*

Lisäesimm. kaksinkertaisesti indefiniittisestä spesieksestä: *Pihalla juoksee poikia. Pöydällä on ruokaa.* jne.

Yleiseltä kannalta katsottuna tuntuu ilman muuta selvältä, että edellä todetut vaikeudet johtuvat juuri siitä, että spesies-termillä on tosiaan tarkoitettu kahta eri asiaa. On varmaan mahdotonta pitää yhden kategorian piirissä niin toisistaan eriäviä asioita kuin joukon, kollektion määräisyyttä tai epämääräisyyttä ja toisaalta olion tuttuutta tai tuntemattomuutta.

Jos tämän kannan hyväksymme, meillä on myös vastaus valmiina vielä

vastaamatta jääneisiin kysymyksiin: Onko lausetta tyyppiä *Jauhot ovat pöydällä pidettävä eksistentiaalisena?* Onko subjektisanaa seuraavissa lauseissa *Pöydällä on jauhot, Hotellissa on hyvä ruoka* pidettävä jaollisina. Tulisimme siis siihen, että niin on asianlaita.

Ns. plurale tantumeista on myös keskustelun kuluessa puhuttu, esim. *saappaat, sukset, korvat* jne., esim. *Kellä on korvat kuulla, hän kuulkoon. Saappaat ovat säkissä.* Kun tarkoitetaan nimenomaan yhtä paria jne., tällaisen sanan kvantitatiivinen spesies on definiittinen vakinaisesti, aivan kuin varsinaisilla jaottomilla sanoilla.

PAAVO SIRO

### Du sujet en finnois comme partie de la structure de la langue

L'article se rattache à une discussion menée sur les variations formelles du sujet en finnois. L'auteur critique les points de vue de Matti Sadeniemi, Osmo Ikola et Aarni Penttilä. Pour ce qui est de la conception existentielle, l'auteur soutient le point de vue présenté par Ikola dans son premier article dans le *Virittäjä* 1954, point de vue qui est plus près des opinions traditionnelles que ceux qui ont été exposés par la suite. Pour ce qui est du concept de la divisibilité, l'auteur soutient le point de vue traditionnel contre Ikola et Penttilä qui proposent respectivement d'en rétrécir et d'en élargir le domaine.

Jusqu'ici, une longue discussion a déjà été menée à propos du concept de l'espèce, sans qu'un véritable éclaircissement ait encore été apporté sur la question. Selon l'opinion de l'auteur, cela provient du fait que, par le mot «espèce» (*species*), on désigne deux choses différentes. On désigne quelquefois par lui une foule ou une quantité déterminée ou indéterminée, quelquefois l'idée du connu ou de l'inconnu. L'auteur propose de donner au premier le

nom d'espèce quantitative et au second celui d'espèce notive. Ex.: *Akkunaruudun takana näkyivät tyttölapsen vaaleat kiharat* — »derrière la vitre, on voyait les boucles blondes de la jeune fille» (en finnois, c'est »boucles blondes» qui est le sujet de la proposition, ce que l'on pourrait à la rigueur rendre en fr. par »les boucles se voyaient») (espèce définie aussi bien quantitative que notive), *Miehillä oli mukanaan kirveet* »les hommes avaient les haches avec eux» (de nouveau, c'est »haches» qui est le sujet de la proposition en finnois, la phrase se construisant approximativement ainsi: »aux hommes étaient les haches avec eux») (espèce définie quantitative et et indéfinie notive), *Opettajainhuoneeseen tuli oppilaitamme* (quelques-uns de nos élèves vinrent dans la chambre des instituteurs) (espèce indéfinie quantitative et définie notive) et *Kattilassa on vettä* »il y a de l'eau dans la chaudière» (»eau» est le sujet, la construction étant »il est» — v. impers. — »de l'eau» — sujet formel) (espèce indéfinie aussi bien du point de vue quantitatif que notif).

PAAVO SIRO